

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ, СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ
ТА СОЦІОЛОГІЇ

**ВЗАЄМОДІЯ СУБ'ЄКТІВ ОТГ ДЛЯ НАДАННЯ
СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ДІТЯМ-СИРОТАМ ТА ПОЗБАВЛЕНИМ
БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ**

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала
студентка 4 курсу 411 групи
Спеціальності 231 Соціальна робота
Освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
Аліна ФОМІН

Керівник
к.пед.н., доцент Володимир ГУРІЧ
Рецензент
к.псих.наук Іван КРУПНИК

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В ОБ'ЄДНАНІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ ДІТЯМ-СИРОТАМ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ	7
1.1. Співвідношення соціальних послуг зі соціальною політикою, соціальним захистом, соціальною роботою та соціальною допомогою	7
1.2. Дитина-сирота: визначення терміну.....	15
1.3. Правові засади надання соціальних послуг дітям-сиротам.....	20
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В ОТГ ДІТЯМ-СИРОТАМ ТА ДІТЯМ, ПОЗБАВЛЕНИМ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ	27
2.1. Повноваження об'єднаної територіальної громади з надання соціальних послуг в умовах децентралізації влади в Україні.....	27
2.2. Основні проблеми, які вирішуються під час надання соціальних послуг особам з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування	32
2.3. Особливості надання соціальних послуг в об'єднаних територіальних громадах дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування	40
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50
ДОДАТКИ	58
ДОДАТОК А. Кодекс академічної доброчесності.....	58

ВСТУП

Стратегія соціально-економічних перетворень України передбачає досягнення високого рівня добробуту всіх категорій населення, що пов'язується зі створенням умов для реалізації кожному громадянину його людського потенціалу. Значна роль відведена діяльності органів влади різних рівнів та інститутів громадянського суспільства щодо забезпечення розвитку всіх дітей, чий сукупний потенціал – стратегічна ресурсна база, без якої неможливе успішне перетворення країни. Адже кожна дитина повинна мати відповідні умови для реалізації особистісного потенціалу. У даному контексті особливо важливим є вирішення проблем соціального захисту дітей-сиріт як однієї з категорій дітей, які перебувають у важкій життєвій ситуації і є найменш захищеною частиною дитячого населення.

Сирітство є одним з найбільш актуально значущих проявів важкої життєвої ситуації, що характеризує неблагополуччя суспільства і недостатню зрілість державної соціальної політики. Зростання сирітства з такими його проявами як дитяча бездоглядність і безпритульність, нерозривно пов'язане з соціально-економічною трансформацією суспільства, змінами укладу життя, морально-ціннісних орієнтацій населення, ослабленням виховних і наглядних функцій сім'ї і школи. Є й інші причини, зокрема, збільшення чисельності дітей з порушеннями фізичного та психічного здоров'я, схильних до асоціальних вчинків, в тому числі до бродяжництва.

У силу того, що діти-сироти, згідно з чинним законодавством України, відносяться до категорій населення, положення яких розглядається як важка (складна) життєва ситуація, вони мають право на гарантовані державою заходи соціальної підтримки в рамках державного соціального захисту. Вирішення проблем дітей, які опинилися у важкій життєвій ситуації, є прерогативою не тільки національних, а й

регіональних органів влади і управління, перед якими поставлено завдання викорінення дитячої бездоглядності та мінімізації наслідків сирітства. Це актуалізує необхідність наукового обґрунтування шляхів і методів вирішення зазначених проблем не тільки на національному та регіональному, а на місцевому рівні. Особливо це актуально з урахуванням з процесами децентралізації в Україні, які напряду пов'язані зі створенням об'єднаних територіальних громад. Такі зміни призводять до необхідності переосмислення особливостей організації надання соціальних послуг в об'єднаній територіальній громаді дітям-сиротам, позбавлених батьківського піклування

Комплексний аналіз соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування проводився низкою вчених. В працях таких вчених як А. Азізової, Я. Веберса, О. Вінгловської, Е. Ворожейкіна, В. Гопанчука, Н. Єршової, І. Жилінкової, С. Індиченка, А. Казанцевої, Л. Короткової, Л. Кузьмічової, Г. Матвєєва, О. Нечаєвої, А. Пергамент, З. Ромовської, Я. Шевченко та інших розглядаються питання вдосконалення вітчизняного законодавства про дітей сиріт, окремі правові форми виховання таких дітей, надання їм соціальної допомоги. Водночас цього замало в умовах активного розвитку сучасного суспільства та поглиблення проблеми соціального сирітства і особливо замало з урахуванням процесів реформування системи соціальної допомоги в умовах об'єднання територіальних громад. Зважаючи на актуальність визначеної вище проблеми, нами було обрано тему дослідження **«Взаємодія суб'єктів ОТГ для надання соціальних послуг дітям-сиротам та позбавленим батьківського піклування»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Освітньо-кваліфікаційну роботу виконано згідно з наукової теми «Сучасні технології формування професійної активності в умовах трансформації сучасного українського суспільства». Тему дослідження обговорено та затверджено на засіданні кафедри соціальної роботи,

соціальної педагогіки та соціології (протокол від 20.10.2020 р. № 3) та наказом по Херсонському державному університету від 06.04.2021 №430-Д «Про затвердження тематики кваліфікаційних робіт (проектів) здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр» денної форми навчання у 2020-2021 навчальному році».

Мета дослідження: характеристика особливостей організації надання соціальних послуг в об'єднаній територіальній громаді дітям-сиротам та позбавлених батьківського піклування. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання:**

– розглянути співвідношення соціальних послуг з соціальною політикою, соціальним захистом, соціальною роботою та соціальною допомогою;

– дослідити визначення терміну «дитина-сирота»;

– з'ясувати правові засади надання соціальних послуг дітям-сиротам;

– проаналізувати повноваження об'єднаної територіальної громади з надання соціальних послуг в умовах децентралізації влади в Україні;

– визначити основні проблеми, які вирішуються під час надання соціальних послуг особам з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

– надати рекомендації для удосконалення надання соціальних послуг в об'єднаних територіальних громадах дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які пов'язані з дітьми-сиротами в Україні.

Предметом дослідження є особливості організації надання соціальних послуг в об'єднаній територіальній громаді дітям-сиротам, позбавлених батьківського піклування.

У ході дослідження було використано систему **методів,**

направлених на досягнення поставленої мети та завдань. Зокрема методи аналізу та синтезу застосовано в процесі з'ясування поняття «дитина-сирота», методи структурування та систематизації застосовано в процесі з'ясування повноважень об'єднаної територіальної громади з надання соціальних послуг в умовах децентралізації влади в Україні. Методи дедукції та індукції використовувалися для дослідження соціального захисту як наряду соціальної політики, а також для з'ясування основних проблем, які вирішуються під час надання соціальних послуг особам з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Метод інтерпретації та прогностичний метод застосовано при розробці рекомендації щодо надання соціальних послуг в об'єднаних територіальних громадах дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування. Методи порівняння використано в процесі порівняння різних позицій вчених щодо сутності соціального захисту дітей-сиріт. Методи наукового абстрагування та узагальнення застосовано в процесі формулювання висновків дослідження.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження обговорювались на засіданні кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології (протокол від 01.03.2021. №8).

Структура кваліфікаційної роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (65 найменувань) та додатку. Основний текст дослідження викладено на 49 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В ОБ'ЄДНАНІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ ДІТЯМ-СИРОТАМ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

1.1. Співвідношення соціальних послуг з соціальною політикою, соціальним захистом, соціальною роботою та соціальною допомогою

Дослідження місця соціальних послуг у системі соціального захисту, соціальної роботи та соціальної допомоги по відношенню до дітей-сиріт є надзвичайно важливим, оскільки дає змогу визначити співвідношення цих термінів, встановити ієрархію та з'ясувати сутність. Це дослідження слід розпочати зі з'ясування термінологічного питання.

На сьогодні соціальний захист населення є невід'ємною складовою соціальної політики будь-якої держави, її ключовим елементом. Вважаємо, що взаємозв'язок системи соціального захисту з основними складовими суспільного розвитку проявляється в наступному. По-перше, її предметом виступають соціальні ризики відтворення людських ресурсів, як основного елемента всього суспільного відтворення. По-друге, на ті сфери соціального життя суспільства, які не носять ризиковий характер і є необхідними витратами відтворення, соціальний захист не поширюється. По-третє, вплив демографічних, економічних і політичних чинників на формування соціального захисту опосередковано системою соціальних ризиків відтворення людини.

У широкому сенсі соціальна політика може розглядатися як інтеграція механізмів і способів, за допомогою яких центральні, регіональні уряди, а також органи місцевої влади впливають на життя населення, намагаються дати раду його добробуту, а разом з тим і

соціальної стабільності в цілому. У вузькому сенсі соціальна політика розглядається з точки зору соціального адміністрування та відноситься до інституціалізації комплексу заходів, які держава надає населенню при вирішенні проблем соціального захисту населення, його зайнятості та охорони здоров'я [65, с. 14]. Головне завдання соціальної політики полягає в гармонізації суспільних відносин, забезпеченні соціально-політичної стабільності і громадянської згоди в суспільстві [19, с. 72].

Соціальний захист є одним з напрямів соціальної політики. Одним з об'єктів соціальної політики та соціального захисту як її важливого напрямку є діти-сироти. В роз'ясненні Міністерства юстиції України зазначається, що однією з найвищою соціальною цінністю держави є «соціальний захист дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» [57]. Згідно з нормами Основного закону на державу покладено обов'язок щодо утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [17]. При цьому соціальний захист дітей-сиріт є показником рівня розвиненості країни.

Вважаємо, що під соціальним захистом дітей-сиріт доцільно розуміти діяльність держави та суспільства, яка реалізується шляхом вжиття комплексу правових, організаційних та економічних заходів і спрямована на досягнення соціально-прийняттого рівня життя дітей-сиріт, а також усунення чи зменшення впливу негативних наслідків, які зазнають діти-сироти при настанні соціального ризику. Соціальний захист як такий напряму пов'язаний з соціальними стандартами, під якими доцільно розуміти нормативи, що визначають рівень окремих видів соціальних благ та встановлюють відповідні державні гарантії щодо їх забезпечення. Долучаємося до позиції О.М. Потопахіної, яка під такими стандартами розуміє законодавчо закріплені нормативи, які встановлюють такі розміри матеріальних чи інших благ, щоб вони забезпечували кожній дитині достатній для неї рівень життя та умови нормальної життєдіяльності» [32, с. 10].

В чинному Законі України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [36], чітко не виділяються певні форми та види соціального захисту. У ст.4 Закону йдеться про заходи соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб з їх числа, що гарантуються, забезпечуються та охороняються державою. Такий підхід законодавця не узгоджується з позиціями, сформульованими в науковій та навчальній літературі, в якій виділяються форми і види соціального захисту (забезпечення).

Соціальні допомоги займають важливе місце в системі соціального забезпечення дітей-сиріт. Слід зазначити, що державні соціальні стандарти, а також нормативи споживання та забезпечення мають бути однаковими для всіх дітей (і дітей, позбавлених батьківського піклування, і дітей-сиріт незалежно від форми їх влаштування чи утримання). При цьому вони мають бути затверджені в законодавстві. Залежно від форми державної соціальної допомоги, що надається дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, усі стандарти можна поділити на 2 групи:

– такі соціальні допомоги, що надаються дітям, позбавленим батьківського піклування та дітям-сиротам у натуральній формі (наприклад, забезпечення житлом, допомога продуктами харчування тощо);

– такі допомоги дітям, позбавленим батьківського піклування та дітям-сиротам, які надаються у грошовій формі (наприклад, стипендія, повне державне забезпечення, пенсія по інвалідності, допомога на дітей, позбавлених батьківського піклування та дітей-сиріт, відшкодування витрат під час канікул, разова грошова допомога тощо).

Таким чином, вагомість державної соціальної допомоги дітям-сиротам важко переоцінити. Адже саме гарантування дитині, яка позбавлена батьківської опіки, матеріального забезпечення на рівні, не

нижчому від встановлених державою соціальних стандартів, є основою для подальшого забезпечення її належного фізичного та психологічного розвитку, виховання, задоволення ключових потреб для нормальної життєдіяльності та здобуття відповідного суспільного статусу.

Далі звернемо увагу на термін «соціальна робота». На думку М. С. Козьміної соціальна робота являє собою основний соціальний інститут громадянського суспільства, що дозволяє створювати необхідні умови для реалізації приватних інтересів без шкоди для інтересів колективних [15, с. 163]. Р. Я. Яковишин вважає соціальну роботу специфічним видом професійної діяльності, що передбачає наявність знань, умінь, норм та цінностей міжособистісної взаємодії [64, с. 145]. Вчений зауважує, що система соціальної роботи як діяльність з надання допомоги людині, сім'ї, групі осіб, які знаходяться у складній життєвій ситуації, шляхом матеріально-фінансової, морально-правової підтримки, консультування й обслуговування демонструє реальні можливості суспільства і держави щодо соціального захисту людини. Російський вчений А. Ляшенко [24, с. 17] розкриває соціальну роботу у двох площинах:

– у широкому розумінні – це вплив професіоналів громадськості на соціальне облаштування суспільства шляхом формування і реалізації соціальної політики, спрямованої на створення сприятливих умов для життєдіяльності людини;

– у вузькому розмінні – це професійна діяльність, яка здійснюється професійно-підготовленим спеціалістам і їхнім помічниками і спрямована на надання індивідуальної допомоги людині, сім'ї, групі осіб, які попали у важку для них життєву ситуацію, шляхом інформування, консультування, натуральної чи фінансової допомоги, соціальної реадaptaції, догляд, обслуговування, педагогічну і психологічну підтримку тощо.

Таким чином, порівняно з соціальною допомогою, соціальна

робота є більш широким терміном. Об'єктом соціальної роботи в її широкому розумінні є всі громадяни. Як зазначає В.В. Колков у соціальній роботі як професійній діяльності виділяють три рівні: макро-рівень – соціальна політика; мезорівень – соціальні програми регіонального, а також місцевого (локального) рівня; мікрорівень – соціальна робота безпосередньо з клієнтом [16, с. 15]. Останній рівень напряму пов'язаний з наданням соціальних послуг. На цьому рівні відбувається практична психосоціальна діяльність, яка представлена індивідуальною роботою з клієнтами.

Основною метою соціальної роботи на даному рівні є:

- збільшення рівня самостійності клієнта, підвищення його здатності контролювати своє життя, самостійно вирішувати переважну більшість проблем, які виникають в процесі життєдіяльності;
- збалансування процесів адаптації та реабілітації у суспільстві;
- створення оптимальних умов для функціонування людини, саморозвитку, формування почуття власної гідності.

Відповідно до положень ч. 17 ст. 1 Закону України «Про соціальні послуги» соціальні послуги є «діями, які націлені на профілактику складних життєвих обставин, подолання цих обставин чи мінімізацію їх негативних наслідків для осіб, які в них перебувають» [45]. Відповідно до закону вони надаються для досягнення таких цілей, як:

- профілактика та подолання складних життєвих обставин;
- мінімізація їх негативних наслідків.

Цікаво, що в проекті закону «Про соціальну роботу та соціальні послуги» надавалося такі визначення вищевказаних термінів:

- соціальна робота – професійна діяльність надавачів соціальних послуг, спрямована на організацію та надання соціальних послуг населенню;
- соціальна послуга – комплекс заходів із попередження складних життєвих обставин та надання допомоги особам, соціальним групам, які

перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, для розв'язання життєвих проблем, адаптації до них, мінімізації їх негативних наслідків [49].

Вважаємо, що такий підхід найбільш повно розкриває зв'язок соціальної роботи та соціальних послуг. Слід також зазначити, що серед науковців також існують спроби виокремити термін «соціальне обслуговування». Причому науковці визначають його як процес надання соціальних послуг. Наприклад, у дослідженні В. Гончарова «Соціальне обслуговування як організаційно-правова форма соціального забезпечення» соціальні послуги визначаються: по-перше, як послуги, що направлені на задоволення соціальних потреб окремих осіб (груп населення); по-друге, як комплекс заходів та дій, які направлені на індивідів чи їх групи, що перебувають у складних життєвих ситуаціях і, при цьому, потребують адаптації, соціальної ресоціалізації та реабілітації [6, с. 10]. В. Литвиненко [23, с. 12] інтерпретує соціальні послуги як діяльність відповідних уповноважених законом суб'єктів (соціальних установ різної форми власності і підпорядкування та фізичних осіб) по відновленню нормального життя людини, що зазнала негативного впливу складних життєвих обставин, шляхом усунення такого впливу або його максимального зменшення. Тобто у широкому розумінні науковець розглядає послуги як форму соціального обслуговування, хоча і відстоює так званий юридично-правовий підхід до соціального обслуговування. В. Дударьов вважає, що соціальне обслуговування – це підтримка індивідів чи соціальних груп в складних життєвих обставинах, націлена на відновлення їх соціальних статусів, відносин та зв'язків шляхом надання відповідних соціальних послуг в закладах соціального обслуговування, у широкому сенсі – як оптимізація соціальних взаємодій і відносин в суспільстві, що пов'язано з цілями соціальної політики і управління [12, с. 13].

Важливою складовою соціальної роботи та соціальних послуг є їх

суб'єкти. Причому вони діляться на дві категорії – надавачі та отримувачі. Згідно з законодавством надавачами соціальних послуг є особи (юридичні та фізичні, а також підприємці), які офіційно включені до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг. Отримувачів соціальних послуг законодавство визначає як осіб (або сімей), які відносяться до вразливих груп населення, що перебувають у складних життєвих обставинах. Таким особам надаються соціальні послуги [45].

У цьому контексті визначають професійний і непрофесійний рівні соціальної роботи, а значить і професійних та непрофесійних надавачів соціальних послуг. Професійний рівень забезпечується спеціалістами відповідного профілю в окремих сферах суспільного життя (медицині, освіти, юриспруденції, соціальному обслуговуванні населення тощо). Непрофесійний рівень характеризується залученням добровільних помічників (волонтерів) до вирішення різноманітних соціальних проблем як державними, так і громадськими організаціями. У переважній більшості волонтери надають ті види соціальної допомоги, яка не потребує певної професійної підготовки.

Одним з суб'єктів отримувачів соціальних послуг є діти-сироти. З'ясування особливостей сутності цього виду соціальних послуг слід пов'язувати з поняттям соціального замовлення. Законодавство під цим терміном визначає спосіб врегулювання діяльності щодо надання соціальних послуг через залучення відповідних надавачів соціальних послуг на договірній основі для задоволення потреб осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах у соціальних послугах. Таку послуги надаються згідно з результатами визначення потреб у соціальних послугах населення конкретної адміністративно-територіальної одиниці (або ж окремої територіальної громади) [45].

Т. Семигіна, з'ясовуючи сутність «соціального замовлення», стверджує, що під ним доцільно розуміти окремий «комплекс організаційно-правовий заходів, які спрямовані на реалізацію цільових

(загальнодержавних чи регіональних) соціальних програм або проектів за рахунок бюджетних та позабюджетних коштів шляхом укладання соціальних контрактів з залученням конкурсної основи» [52, с. 40]. З іншого боку, соціальне замовлення – це економічний механізм, завдяки якому громадські та благодійні організації можуть отримати кошти із місцевого бюджету на здійснення діяльності, спрямованої на розв’язання соціальних проблем, які стоять перед місцевою громадою [51, с. 224]. На думку І. Мещана, соціальне замовлення виступає як «технологічна форма соціального партнерства в системі управління соціальним обслуговуванням на регіональному рівні» [26, с. 50].

Предметом замовлення є соціальні послуги, що сформовані замовником соціальних послуг у вигляді певного технічного завдання, яке включає конкретні параметри, очікувані результати (позитивні зміни в цільовій групі одержувачів послуг) та максимальну вартість соціальних послуг, яка розраховується відповідно до законодавства. Проте вважаємо, що соціальне замовлення має більш глибокий сенс. В першу чергу, соціальне замовлення – це попит суспільства на вирішення певних проблем, які мають гуманітарне забарвлення і вимагають втручання суспільства через механізми держави, адже в Україні система надання соціальних послуг (соціальне обслуговування) знаходиться в сфері державного управління. В цьому контексті суспільство формує і соціальне замовлення щодо надання соціальних послуг дітям-сиротам.

Таким чином, поняття соціальних послуг тісно пов’язане з поняттями соціальної роботи, соціальної допомоги, соціального захисту та соціальної політики і розрізняється з ними лише масштабом та цільовою спрямованістю. Якщо соціальна політика охоплює собою усі інші поняття, то соціальні послуги – це поняття, пов’язане з локальним рівнем, тобто безпосередньо з соціальною роботою з клієнтом, який відноситься до вразливих груп населення або перебуває в складних життєвих обставинах. Одним з таких суб’єктів-отримувачів соціальних

послуг є діти-сироти.

1.2. Дитина-сирота: визначення терміну

Діти часто визначаються як незахищені члени суспільства, а тому їх становище завжди було в центрі уваги цивілізованого суспільства. Економічні, соціальні труднощі, які завжди супроводжували суспільний розвиток суспільства, найбільшою мірою зачіпали саме інтереси дітей. Це привело до виникнення такого явища як сирітство.

Як стверджує О. Таболова, за останні сто років суспільство переживає третю хвилю сирітства: після Першої світової війни та революції, після Другої світової війни і сьогодні. Так, якщо в 1945 р. у СРСР було близько 678 тис. дітей-сиріт, то сьогодні лише тільки в Україні таких дітей майже 100 тис. осіб [60].

Слід зауважити, що серед вчених відсутня єдність щодо визначення терміну «сирота», тому слід більш детально зупинитися на цьому терміні. У різноманітних словниках до поняття «дитина-сирота» підходять по різному. Так, наприклад, в «Словнику-довіднику соціального працівника» під цим терміном розуміється дитина, в якій померли чи загинули батьки [4, с. 80]. Проте таке розкриття терміну є досить вузьким і не враховує усієї специфіки цього явища. Слід зауважити, що даний термін ідентичний терміну, який визначено в ст. 1 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [36]. При цьому, відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства» дитиною слід розуміти особу, яка не досягла 18 років. При цьому законом передбачено, що діти, можуть отримувати статус повнолітніх раніше за наявності чітко встановлених законом умов. [44]. В цій же статті надається визначення і дитини-сироти, яке дублює вищенаведене.

Більш широко термін трактується в Тлумачному словнику-мінімуму із соціальної педагогіки та соціальної роботи: «Сироти (діти-сироти) – orphans – це діти, що тимчасово чи постійно перебувають поза сімейним оточенням внаслідок втрати батьків, а також діти, які не можуть з певних причин чи власних інтересів залишатися у сімейному оточенні і потребують захисту та допомоги з боку держави» [61, с. 148]. Таке формулювання досить часто зустрічається і в працях різних вчених. Так, наприклад, О. Безпалько вважає, що сиротою є дитина, яка перебуває поза сімейним оточенням (тимчасово чи постійно) в результаті втрати батьків. Окрім того, до такої категорії дітей відносяться особи, які не можуть з певних причин залишатися в сім'ї та потребують захисту та допомоги зі сторони держави [2, с. 44].

У дослідженні «Діти «групи ризику»: психологічні, соціальні та правові аспекти» визначають не поняття «діти-сироти», а явище сирітства, під яким розуміється певне соціальне явище, яке характеризує стан дитини, що перебуває поза сімейним оточенням (постійно чи тимчасово) в результаті втрати батьків чи стан дитини, яка не може залишитися в сім'ї з певних причин та потребує захисту або допомоги зі сторони держави [11, с. 74].

На сьогодні згідно з чинним законодавством до категорії дітей-сиріт відносяться:

- діти, у яких відсутні батьки (померли чи загинули);
- діти без піклування батьків через позбавлення батьківських прав;
- діти, у яких батьки є безвісти зниклими чи визнані недієздатними, або судом оголошені померлими;
- діти, у яких батьки живі, але відбувають покарання чи перебувають під вартою, або розшукуються органами національної поліції через ухилення від сплати аліментів за умови відсутності даних про їх місцезнаходження;
- діти, у яких батьки значний час хворіють, через що у відсутня

змога виконувати батьківські обов'язки;

- діти, батьки яких від них відмовилися;
- діти, у яких батьки є невідомими;
- безпритульні малолітні чи неповнолітні [63].

О. Прокопенко до цього переліку додає дітей, батьки яких не виконують своїх нормативних обов'язків з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з знаходженням цих батьків на тимчасово окупованій території України або в зоні проведення АТО та діти-вулиці [50, с. 11].

Сирітство буває двох типів: біологічне й соціальне. Біологічні сироти – це діти, які втратили обох батьків. До другого типу (соціальні сироти) належать діти, які є сиротами при живих батьках [18, с. 557].

Соціальне сирітство є терміном соціально-психологічним і не має відповідного закріплення в праві (в Законі України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» чітко дається визначення поняття дитини-сироти як біологічного виду сирітства [36]), що стало причиною суттєвих розбіжностей в оцінці рівня поширеності цього явища. Неоднозначність розуміння цього поняття пов'язана, перш за все, з тим, що воно узагальнює різноманітні аспекти становища дітей, які не можна ні з чим порівняти, що впливає на поглиблення непорозумінь, пов'язаних із сутнісним змістом поняття «соціальне сирітство». Однак слід зауважити, що в законодавстві є термін «діти, позбавлені батьківського піклування». Так, в ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства» під такими дітьми розуміються малолітні чи неповнолітні особи, що залишилися без піклування батьків через:

- позбавлення батьківських прав або відібрання у батьків без позбавлення батьківських прав (умови для цього чітко визначені законодавством);
- визнання батьків судом недієздатними чи безвісно відсутніми або оголошеними померлими;

- перебування в місцях позбавлення волі або під вартою в ході слідства;
- розшуку їх органами внутрішніх справ, що пов'язується з відсутністю даних про їх місцезнаходження;
- хворобою батьків, яка триває досить довгий час та перешкоджає виконувати батьківські обов'язки.

Окрім цього, до такої категорії дітей зараховуються малолітні та неповнолітні, які розлучені із сім'єю, були підкинутими діти, у яких невідомі батьки чи вони відмовилися від них, а також діти, у яких батьки не виконують батьківських обов'язків з різних причин і при цьому вони невідомі чи їх неможливо з'ясувати з-за того, що батьки перебувають на тимчасово окупованій території України чи в районах проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Росії у Луганській та Донецькій областях. Окрім цього, сюди ж відносяться і безпритульні діти [44].

У «Тлумачному словнику-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи» під сиротами соціальними розуміється «особлива соціально-демографічна категорія дітей, котрі внаслідок соціальних, економічних та морально-психологічних причини стали сиротами при живих батьках» [61, с. 148]. До них також належать і безпритульні діти. І. Чеховська пропонує соціальне сирітство розуміти «соціальним явищем, що було спричинене відстороненням чи ухиленням батьків від виконання їх батьківських обов'язків щодо дитини» [62, с. 26].

Відповідно на сьогодні розрізняють два типи сирітства: сироти (діти віком до 18 років, що не мають батьків) та соціальні сироти (діти, що мають біологічних батьків, які з будь-яких причин позбавлені батьківських прав). При чому більшість таких дітей в Україні є соціальними сиротами, тобто мають живих батьків, але перебувають під опікою держави. Це свідчить про функціональну неспроможність

великої кількості громадян виховувати власних дітей, що є серйозною соціальною проблемою сучасного українського суспільства.

Л. Артюшкіна в своєму дослідженні «Сирітство в Україні як соціально-педагогічна проблема: (соціально-правовий аспект)» зазначає, що основними причинами соціального сирітства є наступні:

- «діти недієздатних батьків – 2%; – батьки, позбавлені батьківських прав – 24%;
- один із батьків (мати) позбавлений батьківських прав, батько невідомий – 36%;
- мати померла, батько невідомий – 11%;
- батьки знаходяться в місцях позбавлення свободи – 8%;
- мати знаходиться в містах позбавлення свободи, батько невідомий -6%;
- батьки відмовились від своїх прав при народженні – 13%;
- діти, батьки яких (або один із них) розшуковуються – 6%; – діти-підкидьки – 4%» [1, с. 78].

Ці дані отримані на підставі дослідження дітей, які знаходяться в інтернатних установах. Проте вони показують найбільш типовий зріс причин і тому можуть бути прийняті до уваги при розробці заходів, направлених на зменшення соціального сирітства.

В. Воднік виокремлює дві групи причин, що обумовлюють виникнення явища сирітства: внутрішні та зовнішні. Зовнішні причини виникнення соціального сирітства закладаються в державі і обумовлені соціально-економічними умовами. Внутрішні причини виникнення соціального сирітства, на відміну від зовнішніх, утворюються безпосередньо в середовищі сім'ї [5, с. 105].

У цілому за даними офіційної статистики станом на 31 грудня 2018 року в Україні на обліку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, перебувала 70491 дитина. Із них 22 126 дітей-сиріт та 48365 дітей, позбавлених батьківського піклування [54].

Натомість на 01.01.2019 кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [27].

Як зауважує В. Воднік, в Україні щороку близько 8 тисяч дітей «залишаються без батьківського піклування, зокрема через складні життєві обставини, безвідповідальне ставлення батьків до виконання своїх обов'язків, вживання батьками алкоголю, наркотичних засобів, а також через їх жорстоке поводження з дитиною» [5, с. 103].

Таким чином, діти-сироти в біологічному сенсі – це особи у віці до 18 років, у яких померли один або обидва батьки. В соціальному розумінні під дітьми-сиротами слід розуміти дітей, які стали сиротами при живих батьках в силу різноманітних обставин. Сирітство обумовлено зовнішніми (соціально-економічні умови в державі) та внутрішніми (умови в сім'ї) взаємообумовленими причинами. Наслідками сирітства є зростання злочинності, наркоманії, алкоголізму, проституції, самогубства, депресивність, тривожність, відсутність навичок життя в соціумі, озлобленість тощо. Вирішення проблеми сирітства можливе через посилення соціального захисту.

1.3. Правові засади надання соціальних послуг дітям-сиротам

У відповідності до положень ст. 52 Основного закону України «утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу» [1]. Правова підстава реалізації цього положення зводиться до національного законодавства про соціальний захист дітей, які позбавлені батьківського піклування та дітей-сиріт. Таке законодавство врегульовує питання надання різних видів допомоги (матеріальної, правової, соціальної) вказаним категоріям дітей.

В Україні відбувається процес формування національного законодавства щодо реалізації державної політики в сфері дитинства.

Основні завдання держави у сфері соціального захисту дітей-сиріт визначені багатьма законодавчими актами.

Головні положення щодо соціальної роботи з дітьми зазначеної категорії містяться в основному законодавчому документі держави – Законі України «Про охорону дитинства». Зазначеним законом [44] визначені основні положення щодо створення необхідних умов для всебічного і гармонійного розвитку, підготовки до самостійного життя та праці дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Зокрема, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, можуть бути передані під опіку чи піклування, на усиновлення або бути влаштовані на виховання. При цьому на виховання можуть передаватися в сім'ї громадян (прийомні сім'ї), в будинки дитини, дитячі будинки, школи інтернати, школи соціальної реабілітації, дитячі будинки сімейного типу. Контроль за умовами виховання і проживання таких дітей покладається на органи опіки і піклування, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді й інші спеціально уповноважені органи.

Сфера соціальних послуг в Україні регулюється, перш за все, Законом України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» [46], де визначено організаційні і правові засади соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю. В цьому законі визначено, що соціальна підтримка передбачає здійснення заходів, спрямованих на розвиток різних форм сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування тощо. Соціальна профілактика складається з комплексних заходів, спрямованих на запобігання сімейному неблагополуччю, соціальному сирітству тощо [46].

Окрім цього, на теперішній час правові, організаційні, соціальні засади та гарантії державної підтримки дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та молоді з числа дітей сиріт, визначаються базовим Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених

батьківського піклування» [36], який є складовою частиною законодавства про охорону дитинства. Зокрема саме цей закон в ст. 3 визначає основні засади державної політики щодо соціального захисту дітей-сиріт, які включають:

- «створення умов для реалізації права кожної дитини на виховання в сім'ї;
- виховання та утримання дітей за принципом родинності;
- сприяння усиновленню дітей, створення системи заохочення та підтримки усиновлювачів;
- забезпечення пріоритету форм влаштування; захист майнових, житлових та інших прав та інтересів таких дітей;
- створення належних умов для їх фізичного, інтелектуального і духовного розвитку, підготовки дітей до самостійного життя;
- забезпечення права на здоровий розвиток;
- забезпечення соціально-правових гарантій;
- створення умов для надання психологічної, медичної та педагогічної допомоги;
- формування системи соціальної адаптації;
- забезпечення вільним вибором сфери професійної діяльності, яка б оптимально відповідала потребам та бажанням особистості дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, а також особи із їх числа та запитам ринку праці;
- належне матеріально-технічне забезпечення незалежно від форми влаштування та утримання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа, сприяння в наданні реальної допомоги і підтримки підприємствами, установами та організаціями різних форм власності, банківськими установами, культурно-освітніми, громадськими, спортивними та іншими організаціями;
- вжиття вичерпних заходів щодо забезпечення доступу до

безоплатної правової допомоги на підставах та в порядку, встановлених законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги» [36].

Серед нормативно-правових актів, які регулюють надання соціальних послуг дітям-сиротам важливе місце займає Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», який визначає правові засади формування та застосування державних соціальних стандартів і нормативів, спрямованих на реалізацію закріплених Конституцією України та законами України основних соціальних гарантій [33].

Соціальні послуги дітям-сиротам надаються у випадку наділення їх відповідним правовим статусом. Як правильно зауважує О. Прокопенко, статус дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування визначається як «визначене відповідно до законодавства становище дитини, яке надає їй право на повне державне забезпечення й отримання передбачених законодавством пільг та яке підтверджується комплектом документів, які засвідчують обставини, через які дитина не має батьківського піклування» [50, с. 11]. Відповідно до положень ст. 5 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» отримання статусу дитини, яка позбавлена батьківського піклування чи дитини-сироти, надається лише за умови дотримання законодавства, зокрема при втраті дитиною батьківського піклування визначена законодавством служба у справах дітей повинна протягом 2 місяців приготувати комплект документів, який підтвердить отримання дитиною такого статусу [36].

Отже, надання відповідного статусу (дитини, яка позбавлена батьківського піклування чи дитини-сироти) приводить до виникнення у такої особи права на: по-перше, повного державне забезпечення та по-друге, на отримання пільг, які передбачені законодавством. Однак при цьому в даному понятті «статусу» не визначено місце інших видів

соціального захисту, хоча з отриманням такого статусу дитина, яка позбавлена батьківського піклування чи дитина-сирота також має право.

У частині соціального захисту дітей-сиріт на працю, що Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» передбачено систему заходів соціального захисту дітей, які позбавлені батьківського піклування та дітей-сиріт. В цій системі особливу увагу займає мінімальний стандарт забезпечення гарантованого першого робочого місця. При цьому таке місце не може бути зміненим лише за бажанням роботодавця на протязі 3 років з початку такої роботи. У випадку неможливості надання такого робочого місця роботодавець повинен встановити грошову компенсацію (сплачується за рахунок коштів місцевого чи державного бюджетів) на цей період.

Законом України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» регулюється право дітей-сиріт на матеріальне забезпечення з боку держави. Зокрема відповідно до положень ст. 12-1 цього Закону матеріальна допомога надається при усиновленні дитини-сироти [34]. Окрім цього, надається допомога на дітей, які перебувають під опікою чи піклування, на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування, - надається допомога у розмірі відповідно до чинного законодавства.

Як слушно зауважує О. Потопахіна, крім визначених Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» заходів соціального захисту, дітям-сиротам надаються ще непрямі соціальні послуги [32, с. 10]. Окрім того, на думку вченої, правові норми у Законі викладені безсистемно, оскільки він не є структурованим. Закон є досить об'ємним, однак 40 статей не розподілені по відповідних розділах, що ускладнює його розуміння і тлумачення. Відсутність розділів у структурі Закону не дає можливості чітко визначити, зокрема, такі важливі категорії як форми і види соціального захисту дітей-сиріт та

дітей, позбавлених батьківського піклування [32, с. 11].

В останні роки в Україні, враховуючи необхідність адаптації нормативно-правової бази щодо захисту прав дітей до умов фактично воєнного часу, Урядом унормовано ряд питань щодо забезпечення прав внутрішньо переміщених дітей:

1) визначено механізм організації соціального захисту дітей, які залишилися без батьківського піклування, дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, переміщених з тимчасово окупованої території України та території проведення АТО шляхом внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866 [29];

2) створено механізм забезпечення діяльності прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, що перемістилися з тимчасово окупованої території України або території проведення антитерористичної операції, та виплати їм державної соціальної допомоги (постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2015 № 356 «Про затвердження Порядку забезпечення діяльності прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, які перемістилися з тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях, Автономній Республіці Крим і м. Севастополі або району проведення антитерористичної операції і заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях» [39]);

3) спрощено порядок призначення та виплати державної допомоги на дітей, які перебувають під опікою, піклуванням, а саме передбачено виплату такої допомоги без довідки про аліменти (постанови Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 № 1751 [41] і «Про затвердження Порядку призначення та виплати тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме» від 22.02.2006 №

189» [42]);

4) забезпечено права сімей, у яких виховуються діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування (прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу), на отримання субсидії (постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.1995 № 848 «Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива» [47] забезпечено права сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, на отримання субсидії).

Таким чином, на сьогодні надання соціальних послуг дітям-сиротам регулюється цілою низкою нормативно-правових актів, які включають Конституцію України та низку законів, до яких слід відносити, в першу чергу Закони України «Про охорону дитинства», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» та «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», що є базовими в цій сфері та визначають основні види соціальних послуг дітей-сиріт, встановлюють засади його реалізації та визначають організаційні аспекти надання таких послуг. Окрім цього, питання надання соціальних послуг регулюються низкою підзаконних нормативно-правових актів.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В ОТГ ДІТЯМ-СИРОТАМ ТА ДІТЯМ, ПОЗБАВЛЕНИМ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

2.1. Повноваження об'єднаної територіальної громади з надання соціальних послуг в умовах децентралізації влади в Україні

Дослідження повноважень об'єднаної територіальної громади з надання соціальних послуг в умовах децентралізації влади в Україні слід розпочати зі з'ясування сутності терміну «територіальна громада». У ст. 1 Закону України «Про місцеве самоврядування» під цим терміном розуміються жителі, які об'єднані постійним проживанням у межах певного населеного пункту, який є самостійною адміністративно-територіальною одиницею, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр [43].

В останні роки в Україні статус територіальної громади дещо змінився у зв'язку з проведенням реформи децентралізації. Як правильно зауважує П. Курмаєв, децентралізація являє собою певний процес перерозподілу та делегування повноважень на рівні регіональному з метою їх найбільш результативного використання та практичної оптимізації у вирішенні важливих питань на рівні адміністративно-територіальної одиниці [21, с. 17]. Децентралізаційна теорія передбачала поділ усіх адміністративних прав на ті, що належать тільки до компетенції держави, і такі, що надаються громаді шляхом делегації, тобто делеговані. Таке тлумачення ототожнює децентралізацію із самоврядуванням. Згодом наукове товариство стало розглядати децентралізацію як розширення компетенцій місцевих адміністративних органів, що діють у межах своєї компетенції самостійно та незалежно від центральної влади.

Нормативне підґрунтя добровільного об'єднання було закладене ще в Основному законі України, адже у статті 140 Конституції України містяться положення про це, але можливість добровільно об'єднуватися надана тільки жителям сільської місцевості, та передбачає їх об'єднання у сільську територіальну громаду [17].

У 2015 р. в Україні було прийнято Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», який регулює відносини, що виникають у процесі добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст, а також добровільного приєднання до об'єднаних територіальних громад [35]. На підставі цього закону суміжні територіальні громади сіл, селищ, міст отримали право на добровільне об'єднання.

Для дослідження повноважень об'єднаної територіальної громади з надання соціальних послуг в умовах децентралізації влади в Україні надзвичайно важливим є те, що територіальна громада (у тому числі й об'єднана) розглядається як первинний суб'єкт місцевого самоврядування, який приймає безпосередню або опосередковану участь у вирішенні питань місцевого значення.

Можна стверджувати, що процеси децентралізації формують новий підхід до розуміння «територіальної громади», розглядаючи її через призму поділу країни на адміністративно-територіальні одиниці, а це, у свою чергу, формує абсолютно нове поняття «об'єднана територіальна громада», яку розглядають як первинну адміністративно-територіальну одиницю та базову ланку адміністративно-територіального устрою України. При цьому «об'єднана територіальна громада – це створене згідно із законом добровільне об'єднання територіальних громад сіл, селищ та міст, яке є первинною (базовою) одиницею в системі адміністративно-територіального устрою, та спроможне самостійно або через органи місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення» [14, с. 88]. Серед важливих

питань місцевого значення особливе місце займає надання соціальних послуг.

Передача повноважень у сфері надання соціальних послуг до органів місцевого самоврядування на рівні об'єднаних територіальних громад вимагає реформування інститутів державного управління соціальної сфери. Це пов'язано з тим, що донедавна надання соціальних послуг населенню в Україні, в основному, було в юрисдикції двох соціальних інституцій: Центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, які діяли на обласному, районному та локальному рівнях, та Департаментів соціального захисту населення і його структурних підрозділів, які діють на рівні обласних та районних державних адміністрацій. Реформою децентралізації влади передбачено внесення кардинальних змін у діяльність Центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Центри вже не будуть виконувати роль «брокерів соціальних послуг», а стають безпосередніми надавачами соціальних послуг особам і сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах в різних адміністративно-територіальних одиницях [55, с. 114]. Проте існування обох соціальних інституцій (Центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та Департаменту соціального захисту населення із структурними підрозділами) як суб'єктів надавачів соціальних послуг подекуди втрачає свою актуальність. Аналіз нормативно-правової бази із досліджуваного питання свідчить, що у рамках чинного законодавства передбачено створення єдиного Центру соціальних послуг / Територіального центру надання соціальних послуг як рекомендованого структурного підрозділу об'єднаної територіальної громади шляхом оптимізації діяльності та об'єднання центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та Територіального центру соціального обслуговування населення [59].

До відання виконавчих органів міських рад міст обласного значення та рад об'єднаних територіальних громад належить

забезпечення надання соціальних послуг.

При цьому система надання соціальних послуг дітям-сиротам та дітям, які позбавлені батьківського піклування в об'єднаних територіальних громадах складається з таких сегментів:

- комунального (включає заклади та установи комунальної власності, які займаються наданням соціальних послуг та підпорядковуються відповідним органам місцевого самоврядування);

- державного (включає суб'єктів, які надають соціальні послуги, перебувають у державній власності, підпорядковуються центральним органам виконавчої влади).

У контексті цього до повноважень об'єднаних територіальних громад також належать:

- виявлення на території громади вразливих груп осіб;
- визначення на цій території потреби населення у отриманні соціальних послугах;
- оцінювання визначеної потреби у наданні базових та інших соціальних послуг через створення належної мережі надавачів з залученням недержавного сектору;
- інформування громади про перелік соціальних послуг;
- забезпечення фінансування надання соціальних послуг;
- реалізація місцевих програм надання соціальних послуг;
- підвищення професійної кваліфікації надавачів соціальних послуг та соціальних працівників;
- організація взаємодії між надавачами соціальних послуг та різними інституціями, завдання яких полягає у наданні допомоги вразливим групам;
- ведення Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг;
- моніторинг надання послуг, оцінка їх якості, оприлюднення результатів, контроль за надавачами;
- забезпечення гарантій прав отримувачів послуг;

– інше.

Об'єднана територіальна громада на своїй території повинна забезпечити надання системи базових соціальних послуг. Саме тому в кожній місцевій громаді повинні розвиватися наступні послуги (за наявності потреби), які умовно діляться на наступні групи:

- превентивні або профілактичні послуги, які включають інформування, консультування, соціальна профілактика;
- соціальний супровід, адаптація та інтеграція, а також реінтеграція, представництво інтересів та медіація, натуральна допомога для осіб, які потрапили у складні життєві обставини;
- підтримка проживання, догляд на дому, фізичний супровід різних осіб, які мають порушення опорно-рухового апарату чи пересуваються у спеціальних кріслах, з порушенням зору чи послуги з перекладу жестовою мовою для людей похилого віку чи осіб з інвалідністю;
- догляд в день, супровід під час інклюзивного навчання для дітей з інвалідністю;
- надання притулку;
- екстрене втручання;
- виховання та догляд дітей в умовах, які наближені до сімейних для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [63].

Такі послуги повинні надаватися у об'єднаній громаді максимально наближено до місця проживання особи, що їх потребує.

Надання соціальних послуг в умовах об'єднаної територіальної громади дозволить «передати органам місцевого самоврядування повноваження з планування, фінансування і організації надання соціальних послуг; наблизити весь спектр соціальних послуг до жителів територіальних громад; підвищити якість надання соціальних послуг відповідно до державних стандартів; забезпечити доступність, своєчасність, комплексність, адресність, гнучкість та превентивність

соціальних послуг; урахувувати індивідуальні потреби отримувачів при наданні соціальних послуг; сприяти ранньому виявленню осіб, які потребують допомоги; охопити соціальними послугами всіх хто цього потребує; забезпечити моніторинг та оцінку надання соціальних послуг населенню на місцевому рівні» [55, с. 116].

Таким чином, на сьогодні процес децентралізації призвів до того, що об'єднаної територіальної громади стає важливим суб'єктом надання соціальних послуг на місцях. При цьому громада зобов'язана забезпечити на своєму рівні надання громадянам базових соціальних послуг. Для цього вона наділяється певним колом повноважень, реалізація яких призводить до того усі ці послуги повинні надаватися у громаді максимально наближено до проживання людини, що їх потребує. В повній мірі це стосується і надання соціальних послуг об'єднаною територіальною громадою для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

2.2. Основні проблеми, які вирішуються під час надання соціальних послуг особам з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Соціальна робота з дітьми, які позбавлені батьківського піклування та дітьми-сиротами в об'єднаних територіальних громадах ведеться за декількома напрямками.

Ключовою технологією соціальної роботи в умовах об'єднаної територіальної громади стає ведення випадку. Воно спрямоване на подолання міжособистісних, психологічних, соціальних проблем через встановлення взаємодії між соціальним фахівцем та отримувачем цієї послуги та оточенням [30].

Можна виокремити наступні етапи ведення випадку:

1. Аналіз повідомлення про дітей, які позбавлені батьківського

піклування чи дітей-сиріт звернення про надання соціальних послуг.

2. Оцінка потреб про дітей сиріт чи дітей, позбавлених батьківського піклування у соціальних послугах.

3. Ухвалення рішення про надання соціальних послуг. Таке рішення повинне враховувати індивідуальні потреби дітей, які позбавлені батьківського піклування чи дітей-сиріт.

4. Розробка індивідуального плану надання соціальних послуг про дітям сиротам чи дітям, позбавлених батьківського піклування.

5. Укладення угоди про надання соціальних послуг.

6. Виконання угоди про надання соціальних послуг відповідно до складеного індивідуального плану надання таких послуг.

7. Проведення моніторингу надання соціальних послуг

8. Оцінка якості соціальних послуг, що надаються.

Отже, фахівець із соціальної роботи супроводжує особу, яка потрапила до складних життєвих обставин на шляху їх подолання.

Також фахівець із соціальної роботи забезпечує:

– виявлення осіб, сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, та надання їм допомоги із залученням працівників установ і закладів освіти, охорони здоров'я, культури, Національної поліції, а також активу громади, громадських та благодійних організацій; вжиття заходів кризового втручання; оцінку потреб осіб, сімей. Така робота здійснюється відповідно до Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, який приймається у відповідній територіальній громаді. Так, наприклад, Служба у справах дітей, яка отримала повідомлення про дитину, залишену без батьківського піклування, визначає місце перебування такої дитини, встановлює вік, з'ясовує відомості про батьків чи осіб, що їх замінюють, а також обставини, через які така дитина залишилась без батьківського піклування, обов'язково фіксує прізвище та ініціали особи, яка надіслала повідомлення, отримує іншу різноманітну

інформацію, яка має суттєве значення для вирішення справи. Така дитина тимчасово може бути розташована у: притулок для дітей чи центр соціально-психологічної реабілітації, або ж до соціально-реабілітаційного центру чи закладу для таких дітей; сім'ї громадян;

– облік виявлених дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування. Служба у справах дітей не тільки приймає рішення про взяття на первинний облік дитини, а й вносить дані про неї до книги первинного обліку. Відповідно дитина отримує належний їй статус лише у випадку якщо вона взята на первинний облік, тобто з дати прийняття відповідного рішення. У такій базі даних відомості про дітей зберігаються в електронній обліково-статистичній картці дитини устанавленого зразку. При цьому складається вона за документами, які посвідчують особу дитини. Служба у справах дітей для надання дитині статусу «дитина-сирота» за місцем її походження протягом 2 місяців збирає усі необхідні документи, які включають не тільки свідоцтво про народження, а й документи, що засвідчують обставини, через які особа залишилась без піклування. Рішення про такого статусу приймається виконавчим органом об'єднаної територіальної громади за поданням служби у справах дітей за місцем походження такої дитини.

Так, наприклад, на обліку в Мирненській селищній раді Каланчакського району Херсонської області перебуває 16 дітей під опікою, 1 дитина в прийомній сім'ї, 1 у спецзакладі, з них: 3 – дитини-сироти, 15 – дітей, позбавлені батьківського піклування; 10 – осіб із числа дітей-сиріт, дітей позбавлених батьківського піклування;

– надання соціальних послуг (соціальна профілактика, супровід, консультування, представництво інтересів, допомога в оформленні документів для отримання усіх видів соціальної підтримки та послуг у сфері соціального захисту населення) дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування. Так, наприклад, в Мирненській селищній раді Каланчакського району Херсонської області соціальні

послуги дітям-сиротам та позбавленим батьківського піклування надаються Територіальним центром соціального обслуговування (надання соціальних послуг) та соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді Мирненської селищної ради. У 2018-2020 рр. цим дітям була надана одноразова допомога дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, після досягнення 18-річного віку (відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2005 року № 823 «Про затвердження Порядку надання одноразової допомоги дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, після досягнення 18-річного віку» [40]) на суму: у 2018 році – 3620,00 грн, у 2019 році – 5430,00 грн, у 2020 році -1810,00 грн.;

– підготовку відповідної угоди про соціальний супровід дітей та формування плану соціального супроводу (у разі відсутності надавача послуг); супроводження прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу; взаємодію зі службою у справах дітей [25];

– супровід дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування. Супроводження (супровід) – це комплексний метод соціально-педагогічної роботи, в основу якого покладено єдність чотирьох функцій: діагностики існуючої або уявленої проблеми; інформації про шляхи можливого вирішення проблеми; консультації на етапі прийняття рішень і відпрацювання плану вирішення проблеми; первинної допомоги на момент його реалізації [20, с. 355].

Служба у справах дітей за місцем первинного обліку дитини-сироти, здійснює її супровід до досягнення повноліття або зняття її з цього обліку. Важливим елементом такого супроводу є робота з попередження соціального сирітства, злочинності і правопорушень у дитячо-підлітковому середовищі; соціальний захист дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Для цього з метою забезпечення ефективної роботи на початку календарного та навчальних років проводяться координаційні наради, на

яких обговорюються питання взаємодії структурних підрозділів з профілактики злочинності та правопорушень серед дітей-сиріт, питання проведення профілактичної роботи в навчально-виховних установах по недопущенню втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність.

На сьогодні форми влаштування дітей-сиріт передбачають усиновлення, опіка/піклування, прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу. Також є оплачувана соціальна послуга – сімейний патронат та безоплатна послуга-наставництво.

Наприклад, для цього використовується дитячий будинок сімейного типу. Порядок створення та функціонування дитячих будинків сімейного типу встановлено Постановою Кабінету міністрів України № 564 від 26 квітня 2002 року «Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу» [38]. Під таким будинком розуміється окрема сім'я, яка створюється за бажанням окремої особи, що перебуває поза шлюбом чи подружжям, які беруть для виховання та спільного проживання п'ять дітей, які позбавлені батьківського піклування чи дітей-сиріт. Кількість може бути і більшою, але законом передбачено обмеження загальної кількості дітей у дитячому будинку сімейного типу – не більше десяти з урахуванням рідних. Такі діти перебувають у цьому будинку до досягнення вісімнадцятирічного віку, а у випадку продовження освіти – до двадцяти трьох років чи до моменту закінчення їх навчання. При цьому соціальне супроводження прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу здійснюють Центри соціальних служб.

Нормами глави 19 Сімейного кодексу України [53] встановлено, що опіка та піклування являє собою влаштування дітей, які позбавлені батьківського піклування та дітей-сиріт, в сім'ї громадян, що перебувають в сімейних та родинних відносинах з такими дітьми для забезпечення їх розвитку, освіти, виховання та захисту їх прав та інтересів.

Опіка встановлюється над дитиною, яка не досягла чотирнадцяти років, а піклування – над дитиною віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років з метою виховання, а також для захисту майнових і особистих прав та інтересів. Опіка та піклування оформлюється найчастіше родичами.

Кабінетом Міністрів України 16 березня 2017 була затверджена Постанова № 148 «Деякі питання про здійснення патронату над дитиною» [10]. За законодавством патронат над дитиною – це «професійна комплексна послуга, що передбачає: тимчасовий догляд, виховання та реабілітацію дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, батьками складних життєвих обставин» (насильство, бездоглядність, загроза життю і здоров'ю, проблеми з житлом, хвороба батьків або їх ув'язнення тощо, а сім'я патронатного вихователя – це «сім'я, в якій за згоди всіх її членів повнолітня особа, яка пройшла спеціальний курс підготовки, виконує обов'язки патронатного вихователя на професійній основі».

З метою надання допомоги таким дітям у підготовці до самостійного життя шляхом розвитку їх фізичного, духовного та інтелектуального потенціалу, впевненості у власних силах, формування культурних і моральних цінностей запроваджується нова форма участі у вихованні дитини, позбавленої батьківського піклування – наставництво. Це «добровільна безоплатна діяльність наставника з надання дитині, яка проживає у закладі, індивідуальної підтримки та допомоги, насамперед у підготовці до самостійного життя». Положення про наставництво затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 4 липня 2017 р. № 465 [9]. Воно визначає механізм реалізації інституту наставництва над дитиною, що проживає у закладі для дітей, які позбавлені батьківського піклування або дітей-сиріт чи іншому закладі для дітей.

Наразі актуальною проблемою залишається питання поліпшення ефективності діяльності органів виконавчої влади та органів опіки та піклування, які спрямованої на профілактику сирітства, розроблення не по одиничних, а комплексних соціальних послуг для дітей, які позбавлені батьківського піклування, а також для сімей з дітьми, що опинилися в складних життєвих обставинах, впровадження для них нових технологій соціальної роботи. Профілактика сирітства, а також підтримка виховного потенціалу сімей з метою його уникнення, потребує поліпшення не тільки умов, а й форм надання соціальних послуг таким сім'ям.

Слід зазначити, що на місцевому рівні по суті відсутні послуги щодо підтримки сімей з дітьми, що потрапили у складні життєві обставини, а також недостатньо ведеться робота, направлена на надання таким їм своєчасної допомоги.

Окрім цього, недостатньо ефективним вважається механізм взаємодії центральних та місцевих органів виконавчої влади з громадськими організаціями, які захищаються права дітей. На сьогодні багато нових технологій, які спрямовані на попередження соціального сирітства, надання превентивних послуг, що надаються цими громадськими організаціями, не завжди отримують підтримку зі сторони центральних та місцевих органів виконавчої влади, а також впроваджуються надзвичайно повільними темпами [5, с. 104].

Вважаємо, що сьогодні потребує вирішення і питання про вдосконалення системи соціальної адаптації дітей, які позбавлені батьківського піклування та дітей-сиріт, підготовки їх до самостійного життя після виходу з відповідних закладів утримання, адже існуюча система виховання не створює відповідних можливостей в таких закладах.

Таким чином, вагомість соціальної допомоги дітям, які позбавлені батьківського піклування та дітям-сиротам для об'єднаної територіальної громади складно переоцінити. Саме гарантування дитині, яка позбавлена батьківської опіки, матеріального забезпечення на рівні, не нижчому від встановлених державою соціальних стандартів, є основою для подальшого забезпечення її належного фізичного та психологічного розвитку, виховання, задоволення ключових потреб для нормальної життєдіяльності та здобуття відповідного суспільного статусу. Ключовою технологією соціальної роботи в умовах об'єднаної територіальної громади стає ведення випадку щодо дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Соціальні послуги надаються фахівцем із соціальної роботи, який не просто перенаправляє особу після встановлення факту складних життєвих обставин, але й супроводжує її на шляху їх подолання чи мінімізації негативних наслідків. Для цього він проводить аналіз звернень, здійснює оцінку потреб, ухвалює рішення про надання послуг, розробляє індивідуальний план надання послуг, укладає відповідний договір, виконує договір, моніторить якість надання послуг тощо.

Проте на цьому шляху існує велика кількість проблем, які пов'язані в першу чергу, з фінансуванням надання соціальних послуг, низькою ефективністю діяльності місцевих органів виконавчої влади на рівні об'єднаної територіальної громади, органів опіки та піклування, недостатніми зусиллями щодо профілактики сирітства, недостатні обсяги соціальних послуг з підтримки сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, низька ефективність механізмів взаємодії органів центральної та місцевої виконавчої влади з громадськими організаціями, що здійснюють діяльність у сфері захисту прав дітей.

2.3. Особливості надання соціальних послуг в об'єднаних територіальних громадах дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування

Рекомендаційний характер виконання власних повноважень територіальної громади у сфері надання соціальних послуг населенню, у тому числі й дітям-сиротам та позбавленим батьківського піклування зумовив проблему відсутності чіткого механізму організації та надання цих соціальних послуг в об'єднаних територіальних громадах як по Україні загалом, так і окремих областях зокрема.

Головною проблемою, на яку слід звернути увагу в першу чергу, є проблема фрагментарного характеру фінансового забезпечення соціальних видатків. У підсумку в переважній більшості об'єднаних територіальних громад по сьогодні не створено Центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Так, наприклад, за повідомленнями в Львівській області лише в Новокалінівській об'єднаній територіальній громаді (одній з 16 об'єднаних територіальних громад) утворено Центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді [8, с. 27]. Найчастіше цьому сприяє незавершеність процесу об'єднання територіальних громад. Саме це не дозволяє в повному обсязі використати наданні можливості щодо використання інструменту співробітництва територіальних громад в сфері надання соціальних послуг дітям-сиротам та позбавленим батьківського піклування. Відповідно в цьому напрямку доцільно активізувати зусилля як на місцевому рівні, так і на обласному рівні щодо завершення процесу формування об'єднаних територіальних громад.

Проблему фінансування надання соціальних послуг дітям-сиротам та позбавленим батьківського піклування можна вирішити за рахунок участі в різних міжнародних проєктах та через отримання відповідних грантів. Наприклад, команда Представництва Фонду міжнародної солідарності запрошує об'єднані громади Вінницької, Житомирської та

Черкаської області взяти участь у проєкті «Підтримка процесу децентралізації: розвиток компетенцій об'єднаних територіальних громад у сфері надання соціальних послуг». Термін реалізації проєкту: 01.07.2020 р. – 31.12.2021 р. Бюджет проєкту складає 358 тисяч доларів США [58].

Наступним напрямом, який вимагає поліпшення на рівні об'єднаної територіальної громади є удосконалення процесу виявлення потреб громади у наданні соціальних послуг дітям-сиротам та позбавленим батьківського піклування. У «Посібнику із визначення потреб населення об'єднаної територіальної громади у соціальних послугах» рекомендовано здійснювати це через проведення відповідного соціологічного дослідження [31]. Причому авторами рекомендується конкретний метод (інструмент) дослідження (моніторинг, опитування, фокус-група або інше) обирати в залежності від завдань. Слід зауважити, що процес моніторингу та процес оцінки якості наданих соціальних послуг детально прописаний у Методичних рекомендаціях з проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг, затверджених наказом МСПУ від 27.12.2013 № 904 [37].

М. Ольчак зазначає, що в сучасних умовах відбувається зміна структури причин, які спричиняють складні життєві обставини. Відбувається значна зміна факторів, які спричиняють складні життєві обставини, наприклад, пов'язане із демографічними процесами старіння суспільства. Швидкі зміни, що відбуваються у всіх сферах нашого життя, викликають зростання попиту на всі соціальні послуги. Соціальна допомога повинна встигати за соціальними потребами та змінам [28, с. 22]. У зв'язку з цим виявлення потреб об'єднаної територіальної громади в наданні соціальних послуг дітям-сиротам та позбавленим батьківського піклування повинне враховувати і перспективи.

Особливу увагу об'єднаним територіальним громадам слід приділити профілактиці соціального сирітства. Цей напрямок соціальної

роботи повинен здійснюватися в режимі обов'язкової взаємодії з іншими інституціями громадянського суспільства та державними органами. Вирішення цієї проблеми потребує не тільки ефективної взаємодії громадян, громадських, благодійних організацій та бізнесових структур. На сьогодні, в Україні вже є значний досвід роботи в сфері співпраці органів місцевого самоврядування з недержавними соціальними установами, який будується на принципі партнерства. Використовується і модель співробітництва, розроблено та впроваджуються механізми спільної діяльності, встановлено пріоритети співпраці. В цьому контексті об'єднаним територіальним громадам слід звернути увагу на діяльність Міжнародної організації «СОС – Дитяче селище», яка існує більше 50 років і на сьогодні діє у більш як ста країнах світу. Основна мета її функціонування – будівництво майданчиків для дітей, що втратили батьківську опіку. У 2003 р. укладено угоду між «Урядом України та міжнародною організацією «СОС – Дитяче селище» про створення селищ та реалізацію супутніх проектів в Україні. В Україні перше таке «СОС – Дитяче містечко» було створено у м. Бровари Київської області» [48, с. 64]. Дана організація також працює над проектом «Профілактика соціального сирітства» в рамках більшого проекту «Укріплення сім'ї». Мета цього проекту є забезпечення можливості дітям, у яких є загроза втрати піклування своєї родини, зростати в сприятливому середовищі. Проект призначений для створення таких умов, в яких діти з батьками вміли правильно розуміти одне одного, забезпечувати розвиток та надавати підтримку. В такому проекті соціальні працівники та залучені спеціалісти прагнуть до виявлення потреб сімей з метою надання відповідних послуг, підтримки для подолання кризи [56].

Також проблемами попередження сирітства на рівні об'єднаної територіальної громади займається Міжнародна благодійна організація «Надія та житло для дітей», заснована у 1994 р. Ця структура займається

тим, щоб «надати кожній дитині можливість жити в безпечному та люблячому сімейному середовищі, яке допоможе їй реалізувати свій потенціал» [22, с. 247]. Основним фокусом роботи представництва цієї організації в Україні є «впровадження інноваційних напрямів та методик у сфері опіки над дітьми, реалізація пілотних проектів та впровадження відпрацьованих методик на державному рівні». Причому, в межах проекту представництво цієї організації започаткувало надання послуг соціальними працівниками у пологових будинках для матерів, у яких був намір відмовитися від немовля. Для цього було випробувано нові технології роботи, на підставі чого створено перші 2 соціальні центри матері та дитини у м. Херсон та Харків. У подальшому цей досвід було поширено по всій Україні.

Важливим напрямом удосконалення надання соціальних послуг дітям-сиротам та позбавленим батьківського піклування є удосконалення відповідних технологій надання соціальних послуг та якості самих послуг. Так, наприклад, на сьогодні важливою технологією соціальної роботи із вразливими дітьми вважається гейткіпінг – «складна категорія соціальної роботи, що може розглядатися як нова філософія захисту та забезпечення прав дітей, яка визначає засади ухвалення рішень стосовно дітей на вищому рівні професійної компетентності». Це напрям попередження сирітства на рівні об'єднаної територіальної громади в Україні застосовувався завдяки проекту «Попередження вилучення дітей із сімейного середовища шляхом впровадження механізму гейткіпінгу» [22, с. 250].

На думку Л. Завацької, саме технологія гейткіпінгу дає змогу мобілізувати суспільство, відповідні інституції та служби на оцінку потреб дітей та молоді, планування і надання послуг та подолання проблем неповнолітніх у природних умовах і може здійснюватись упродовж реалізації пробаційних програм стосовно осіб, які засуджені до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі або звільнених від

відбування покарання з випробуванням [13, с. 109].

Як зазначає Л. Завацька, «осердям гейткіпінгу є зміна ставлення до дитини як цінності й до відповідального усвідомленого батьківства як обов'язку кожного дорослого, що має стосунок до дитини, яка потрапила у складні життєві обставини» [13, с. 51]. У зміні ставлення одним із провідних факторів виступають чіткі критерії прийняття рішення стосовно забезпечення найкращих умов для виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень. А відтак, необхідна система педагогічних впливів на неповнолітніх фахівцями служби пробації з використанням потенціалу школи, сім'ї та суспільства. Ця система дає позитивний результат за таких умов:

- правильний режим життя підлітків і організація їх діяльності у виховному колективі (залучення їх в активну суспільну діяльність, до праці та ін.);
- осмислення, оцінка, самооцінка своєї поведінки та виховання почуття відповідальності за неї;
- науково-обґрунтована система морально-статевого виховання;
- індивідуальний підхід у взаємодії з колективними формами впливу;
- об'єднання зусиль школи та батьків у вихованні «важких» підлітків.

Для підвищення якості надаваних соціальних послуг в об'єднаній територіальній громаді слід необхідно задавати питання, що стосуються окремих послуг соціальної допомоги:

- що можна робити ліпше?
- що можна робити результативніше, швидше?
- що можна робити дешевше?
- як збільшити ефективність?
- як зміцнювати власні ресурси (людські, матеріальні)?

Вдосконалення надання кожної послуги повинно враховувати її мету та характеристики групи одержувачів, а також низку інших аспектів оцінки якості послуг:

- доступність інформації про послугу – це основне питання, оскільки стосовно осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, проблемою може бути вже саме отримання інформації про можливість користування різними видами послуг соціальної допомоги;

- просторова доступність – важлива з точки зору людей з обмеженою мобільністю, для жителів віддалених місцевостей, осіб, які проживають у місцях з поганим транспортним сполученням;

- час надання – необхідно забезпечити такі умови, щоб час очікування та час, витрачений на надання послуги, були відповідними [28, с. 24].

Таким чином, на сьогодні можна визначити декілька напрямів удосконалення надання соціальних послуг в об'єднаних територіальних громадах дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування. Це покращення фінансування надання соціальних послуг дітям-сиротам – для цього доцільно залучати міжнародні організації та інші благодійні фонди; удосконалення процесу виявлення потреб громади в наданні таких послуг через врахування динаміки соціальних процесів та зміни структури причин, які викликають появу дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування; удосконалення профілактики соціального сирітства повинне базуватися на покращенні взаємодії відповідних соціальних служб та суспільства, залученням міжнародних організацій та благодійних структур; удосконалення відповідних технологій надання соціальних послуг та якості самих послуг через врахування критеріїв ефективності та запровадженням нових технологій на кшталт гейткіпінгу.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження, можна зробити наступні висновки.

1. Поняття соціальних послуг тісно пов'язане з поняттями соціальної роботи, соціальної допомоги, соціального захисту та соціальної політики і розрізняється з ними лише масштабом та цільовою спрямованістю. Сучасна соціальна політика держави може бути визначена як комплекс заходів, які держава надає населенню при вирішенні проблем соціального захисту населення, його зайнятості та охорони здоров'я. Одним з напрямів такої політики є соціальний захист, під яким пропонуємо розуміти діяльність держави та суспільства, яка реалізується шляхом вжиття комплексу правових, організаційних та економічних заходів і спрямована на досягнення соціально-прийняттого рівня життя, а також усунення чи зменшення впливу негативних наслідків, які зазнають діти-сироти при настанні соціального ризику. Він включає такі види як грошові соціальні виплати; натуральна соціальна допомога; пільги у сфері працевлаштування, забезпечення житлом, освіти та охорони здоров'я; соціальне обслуговування; медична допомога та такі форми як усиновлення; опіка (піклування) в сім'ях родичів; інші сімейні форми утримання та виховання (прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу тощо); інтернатні заклади.

Якщо соціальна політика охоплює собою усі інші поняття, то соціальні послуги – це поняття, пов'язане з локальним рівнем, тобто безпосередньо з соціальною роботою з клієнтом, який відноситься до вразливих груп населення або перебуває в складних життєвих обставинах. Одним з таких суб'єктів-отримувачів соціальних послуг є діти-сироти. Відповідно соціальні послуги для дітей сиріт – це дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для дітей-сиріт,

які в них перебувають.

2. Діти-сироти в біологічному сенсі – це особи у віці до 18 років, у яких померли один або обидва батьки. В соціальному розумінні під дітьми-сиротами слід розуміти дітей, які стали сиротами при живих батьках в силу різноманітних обставин. Сирітство обумовлено зовнішніми (соціально-економічні умови в державі) та внутрішніми (умови в сім'ї) взаємообумовленими причинами. Наслідками сирітства є зростання злочинності, наркоманії, алкоголізму, проституції, самогубства, депресивність, тривожність, відсутність навичок життя в соціумі, озлобленість тощо. Вирішення проблеми сирітства можливе через посилення соціального захисту.

3. На сьогодні соціальний захист дітей-сиріт регулюється цілою низкою нормативно-правових актів, які включають Конституцію України та низку законів, до яких слід відносити, в першу чергу Закони України «Про охорону дитинства» та «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», що є базовими в цій сфері та визначають основні види соціального захисту дітей сиріт, встановлюють засади його реалізації. Окрім цього, питання соціального захисту регулюються низкою підзаконних нормативно-правових актів.

4. На сьогодні процес децентралізації призвів до того, що об'єднаної територіальної громади стає важливим суб'єктом надання соціальних послуг на місцях. При цьому громада зобов'язана забезпечити на своєму рівні надання громадянам базових соціальних послуг. Для цього вона наділяється певним колом повноважень, реалізація яких призводить до того усі ці послуги повинні надаватися у громаді максимально наближено до проживання людини, що їх потребує. В повній мірі це стосується і надання соціальних послуг об'єднаною територіальною громадою для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

5. Вагомість соціальної допомоги дітям, які позбавлені батьківського піклування та дітям-сиротам для об'єднаної територіальної громади складно переоцінити. Саме гарантування такої дитині, що позбавлена батьківської опіки та матеріального забезпечення на рівні, не нижчому від встановлених державою соціальних стандартів, є основою для подальшого забезпечення її належного фізичного та психологічного розвитку, виховання, задоволення ключових потреб для нормальної життєдіяльності та здобуття відповідного суспільного статусу. Ключовою технологією соціальної роботи в умовах об'єднаної територіальної громади стає ведення випадку щодо дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Соціальні послуги надаються фахівцем із соціальної роботи, який не просто перенаправляє особу після встановлення факту складних життєвих обставин, але й супроводжує її на шляху їх подолання чи мінімізації негативних наслідків. Для цього він проводить аналіз звернень, здійснює оцінку потреб, ухвалює рішення про надання послуг, розробляє індивідуальний план надання послуг, укладає відповідний договір, виконує договір, моніторить якість.

Проте на цьому шляху існує велика кількість проблем, які пов'язані в першу чергу, з фінансуванням надання соціальних послуг, низькою ефективністю діяльності місцевих органів виконавчої влади на рівні об'єднаної територіальної громади, органів опіки та піклування, недостатніми зусиллями щодо профілактики сирітства, недостатні обсяги соціальних послуг з підтримки сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, низька ефективність механізму взаємодії органів виконавчої влади з громадськими організаціями, які здійснюють діяльність у сфері захисту прав дітей.

6. На сьогодні можна визначити декілька напрямів удосконалення надання соціальних послуг в об'єднаних територіальних громадах дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування. Це

покращення фінансування надання соціальних послуг дітям-сиротам – для цього доцільно залучати міжнародні організації та інші благодійні фонди; удосконалення процесу виявлення потреб громади в наданні таких послуг через врахування динаміки соціальних процесів та зміни структури причин, які викликають появу дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування; удосконалення профілактики соціального сирітства повинне базуватися на покращенні взаємодії відповідних соціальних служб та суспільства, залученням міжнародних організацій та благодійних структур; удосконалення відповідних технологій надання соціальних послуг та якості самих послуг через врахування критеріїв ефективності та запровадженням нових технологій на кшталт гейткіпінгу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артюшкіна Л. М. Сирітство в Україні як соціально-педагогічна проблема: (соціально-правовий аспект). Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2002. 268 с.
2. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навч. посіб. Київ: Логос, 2003. 134 с.
3. Бурлака О. Види соціальної допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. №11. С. 89-94.
4. Василенко П. М. Словник-довідник соціального працівника: Навч. посіб. Київ: ПК ДСЗУ, 2007. 322 с.
5. Воднік В.Д. Проблеми дітей-сиріт в умовах побудови громадянського суспільства в Україні. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. 2018. № 4. С. 101-111.
6. Гончаров В.О. Соціальне обслуговування як організаційно-правова форма соціального забезпечення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Київ, 2012. 20 с.
7. Григорьева М.И. Социальная безопасность и социальная защита: соотношение понятий. *Отечественный журнал социальной работы*. 2018. № 1. С. 75-79.
8. Гринчишин І. М. Ризики та перспективи забезпечення ефективного надання соціальних послуг в умовах поглиблення фінансової децентралізації (на прикладі Львівської області). *Ефективна економіка*. 2017. №6. С. 24-28.
9. Деякі питання здійснення наставництва над дитиною: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.07.2017 р. № 465 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/465-2017-%D0%BF>. (дата звернення: 05.04.2021)
10. Деякі питання про здійснення патронату над дитиною». Патронат над

- дитиною: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 р. № 148 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/148-2017-%D0%BF> (дата звернення: 05.04.2021)
11. Діти «групи ризику»: психологічні, соціальні та правові аспекти. Київ: Наукова думка, 2001. 192 с.
 12. Дударьов В. В. Соціальне замовлення як інструмент підвищення ефективності надання соціальних послуг на регіональному рівні. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2019. № 2. С. 11-17.
 13. Завацька Л. М. Гейткіпінг як напрям соціально-виховної роботи з неповнолітніми, які перебувають у конфлікті із законом. *Актуальні проблеми модернізації законодавства та освіти в умовах євроінтеграційного поступу України* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Чернігів, 2728 жовт. 2016 р.) / [редкол. : Тогочинський О. М., Олійник О. І., Чебоненко С. О. та ін.] ; Міністерство юстиції України, Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів: Десна Поліграф, 2016. С. 109-110.
 14. Ковальчук Ю.М. Щодо поняття об'єднаної територіальної громади як елемента правового регулювання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 29. Том 1. С. 87-90.
 15. Козьміна М. С. Социальная работа: понятие, функции. *Научные исследования и современное образование. сборник материалов V Международной научно-практической конференции*. 2018. С. 163-165.
 16. Колков В. В. Методологические аспекты формирования теории работы. *Работник социальной службы*. 1997. № 1(1). С. 25-29.
 17. Конституція України: Основний Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
 18. Кремень В.Г. Енциклопедія освіти. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

19. Кузьменко С. Г. Соціальний захист населення як складова соціального управління: системний підхід. *Актуальні проблеми державного управління*. 2011. № 2. С. 119-125.
20. Курінна С.М. Аналіз соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами в дитячому будинку. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2013. Вип. 14. С. 352-357.
21. Курмаєв П. Ю. Дослідження зарубіжного досвіду управління соціально-економічним розвитком на регіональному рівні. *Економічний простір*. 2009. № 25. С. 16-20.
22. Лебединська О. Взаємодія територіальної громади з недержавними організаціями щодо профілактики соціального сирітства. *Ефективність державного управління*. Збірник наукових праць. 2015. Вип. 42. С. 245-254.
23. Литвиненко В.М. Соціальні послуги у сфері соціального захисту населення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харківський нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2012. 20 с.
24. Ляшенко А.И. Организация и управление социальной работой в России. Москва: Наука, 1995. 176 с.
25. Методичні рекомендації щодо організації та забезпечення діяльності ОТГ у сфері соціального захисту населення та захисту прав дітей: Наказ Міністерства соціальної політики від 14.06.2018 р. №890. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/912/91199/files/890.pdf/> (дата звернення: 05.04.2021)
26. Мещан І.В. Технологічні форми соціального партнерства в управлінні закладами соціального обслуговування. *Пріоритети сучасних суспільних наук в трансформаційних умовах*: матеріали міжнар. науково-практ. конф. м. Львів (27-28 листопада 2015 р.). Львів : ГО «Львівська фундація суспільних наук», 2015. С. 48-51.
27. Мінсоцполітики працює над поліпшенням соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які мають

- інвалідність. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/18836.html#:~:text=%20словами%20Міністра%20С%20станом%20на,зроста%20до%2030%20684%20особи.> (дата звернення: 05.04.2021)
28. Ольчак М. Вдосконалення соціальних послуг в об'єднаних територіальних громадах: посібник. Київ: ФОП Громова Є. Б., 2019. 56 с.
29. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 р. № 866. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF>. (дата звернення: 05.04.2021).
30. Посібник із визначення потреб населення об'єднаної територіальної громади у соціальних послугах. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/496>. (дата звернення: 05.04.2021)
31. Посібник із визначення потреб населення об'єднаної територіальної громади у соціальних послугах. Практичні рекомендації. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/496/>
Посібник_із_визначення_потреб_населення_ОТГ_у_соціальних_посл_угах._Практичні_рекомендації.pdf. (дата звернення: 05.04.2021).
32. Потопахіна О. М. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / О. М. Потопахіна; кер. роботи Г. І. Чанишева; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2008. 20 с.
33. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000 р. № 2558-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 48. Ст. 409.
34. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.09.1992 № 2811-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 5. Ст. 21.

35. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. №157-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 91.
36. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13.02.2005 р. №2342-IV. *Відомості Верховної Ради*. 2005. №6. Ст. 147.
37. Про затвердження Методичних рекомендацій з проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики України від 27.12.2013 р. № 904. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0904739-13#Text>. (дата звернення: 05.04.2021)
38. Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 р. № 564. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2002-%D0%BF>. (дата звернення: 05.04.2021)
39. Про затвердження Порядку забезпечення діяльності прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, які перемістилися з тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях, Автономній Республіці Крим і м. Севастополі або району проведення антитерористичної операції і заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2015 р. № 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356-2015-%D0%BF>. (дата звернення: 05.04.2021)
40. Про затвердження Порядку надання одноразової допомоги дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, після досягнення 18-річного віку: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2005 р. №823. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/823->

- 2005-%D0%BF#Text (дата звернення: 05.04.2021)
- 41.Про затвердження Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 р. № 1751. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1751-2001-%D0%BF> (дата звернення: 05.04.2021)
- 42.Про затвердження Порядку призначення та виплати тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.02.2006 р. № 189. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/189-2006-%D0%BF>. (дата звернення: 05.04.2021)
- 43.Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. - С. 170.
- 44.Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142.
- 45.Про соціальні послуги: Закон України від 21.09.1992 № 2811-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 5. Ст. 21.
- 46.Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України від 21.06.2001 № 2558-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 42. Ст. 213.
- 47.Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.1995 р. № 848. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-95-%D0%BF>. (дата звернення: 05.04.2021)
- 48.Проблеми бездоглядності та безпритульності дітей в Україні: держ. доп. про становище дітей в Україні за підсумками 2003 р. Київ : Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2003. 175 с.

- 49.Проект Закону України «Про соціальну роботу та соціальні послуги».
URL: <https://ips.ligazakon.net/document/NT0714> (дата звернення: 05.04.2021).
- 50.Прокопенко О.С. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 2018. №4. Ч. 2. С. 9-15.
- 51.Проненко Л. Механізми залучення громадських організацій до розвитку освітньої сфери в Україні. *Вісник НАДУ*. 2005. № 4. С. 221-226.
- 52.Семигіна Т. Соціальні послуги в Україні: Сьогодення та перспективи. Київ: ВК «Зірка», 2007. 52 с.
- 53.Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 135.
- 54.Скільки дітей в Україні є сиротами: статистика усиновлення. URL: <https://reformation.r500.ua/analytics/skilky-ditei-v-ukraini-ie-syrotamy-statystyka-usynovlennia/> (дата звернення: 05.04.2021)
- 55.Слозанська Г.І. Діяльність фахівця із соціальної роботи з надання соціальних послуг населенню у територіальній громаді. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2016. №12. С. 113-125.
- 56.СОС Дитяче містечко. Турботлива родина для кожної дитини. URL: <http://sos-ukraine.org/uk/ukriplennya-simuyi> (дата звернення: 05.04.2021).
- 57.Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Роз'яснення Міністерства юстиції України від 13.07.2011 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0051323-11> (дата звернення: 05.04.2021)
- 58.Соціальні послуги в громадах: розпочинається проєкт для ОТГ Вінницької, Житомирської та Черкаської областей. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12574>. (дата звернення: 05.04.2021).
- 59.Соціальні послуги у територіальних громадах України: інновації

- правового регулювання. URL:
https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_4_2019-65-75.pdf (дата звернення: 05.04.2021).
60. Таболова Е.М. Феномен соціального сиротства: сучасне становище проблеми, шляхи вирішення. URL:
<http://www.psyh.kiev.ua/>. (дата звернення: 05.04.2021).
61. Глумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 232 с.
62. Чеховська І. В. Державна сімейна політика в Україні: теорія та практика реалізації. Кам'янець-Подільський, ТОВ «Друкарня «Рута», 2013. 736 с.
63. Шепелева Г.А. Соціальне сирітство: постановка проблеми. URL::
www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Staptp/2012_53/files/ST53_15.pdf
(дата звернення: 05.04.2021).
64. Яковичин Р. Я. Соціальна робота як система професійної добродійної діяльності соціального працівника (соціального педагога). *Науковий вісник Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка*. 2013. Вип. 2. С. 145-153.
65. Ярская В. Н. Социальная политика, социальное государство и социальный менеджмент: проблемы анализа. *Журнал исследований социальной политики*. 2003. Т. 1. №1. С. 13-15.

ДОДАТКИ

Додаток 1

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Тамар Аліна Сергіївна
учасник(и) освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати завчасні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національним, расовим, статевим чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символи університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягти власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

24.03.2020
(дата)

[Підпис]
(підпис)

Аліна Тамар
(ім'я, прізвище)